

Juras mālu fizikāli ķīmisko īpašību pētījumi jaunu izmantošanas perspektīvu apzināšanai

Ivars Kļaviņš, Rūta Ozola, Juris Burlakovs,
Juris Kostjukovs, Oskars Purmalis, Māris
Kļaviņš

Juras laikmeta nogulumi Latvijā

- Dienvidrietumu Latvijā
- Ledus erozija – arī ledāja atrauteņos
- Slānis <25m, telpiski fragmentēti
- Dažādība
 - Kvarca smiltis
 - Māls ar organiku
 - Brūnogles
 - Kaļķakmens

Iepriekšējie pētījumi

- Juras atsegumi Ventas ielejā zināmi kopš 1811. gada – Dionīsijs Poska
- Jana Ulmana pētījumi 1825-1826. gadā
- Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā arī tika domāts par izmantošanas perspektīvām
- Daigas Pipiras pētījumi 2012. gadā

Aktualitāte un mērķis

- Pētījumi par Latvijā atrodamo juras mālu īpašībām nav sistemātiski
- Jauni pētījumi ar fizikālās ķīmijas metodēm ļautu izdarīt papildu secinājumus par jaunām izmantošanas perspektīvām
- Izvirzīts **mērķis** izpētīt juras mālu atbilstību perspektīvai izmantošanai inovatīva rakstura vides atveseļošanas darbos un/vai kosmetoloģijā

Lauka darbi

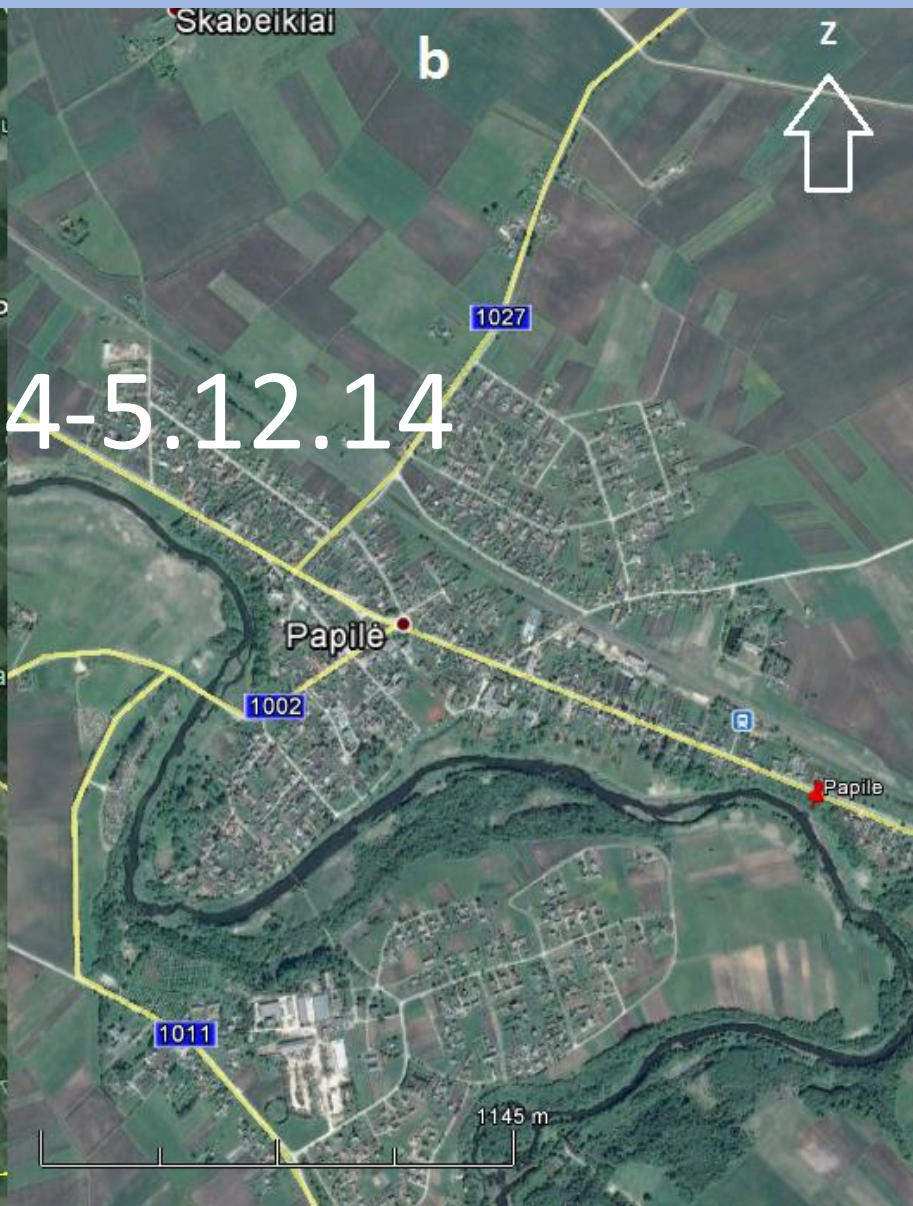
- Upju krasti Dienvidkurzemē
 - Zaņa
 - Losis
 - Lētīža
- Papiles pilsētas juras mālu atsegums
- Paraugi ievākti:
 - Lēģerniekos
 - Zoslēnu ragā
 - Papilē

Ekspedīcija 4-5.12.14

09.02.2015.

Karte: Ivars Kļaviņš, izmantojot Google aerofoto attēlus

Ekspedīcija 4-5.12.14

Lēģernieku atsegums Lētīžas krastā

09.02.2015.

Foto: Oskars Purmalis 8

Juras māls Lēģernieku atsegumā

Pētījumu metodes - I

Granulometriskā analīze:

- 5 paraugiem tekošā ūdenī atsijāta $>0.25\text{mm}$ frakcija, kas pēc tam izgulsnēta un dekantēta
- $>0.25\text{mm}$ frakcija izžāvēta istabas temperatūrā, sadalīta un pēc tam svērtā, izmantojot sijāšanas metodi ar dažāda lieluma sietiem
- $<0.25\text{mm}$ frakcija izžāvēta istabas temperatūrā un sagatavota lāzeru staru izkliedes analīzēm

Pētījumu metodes - II

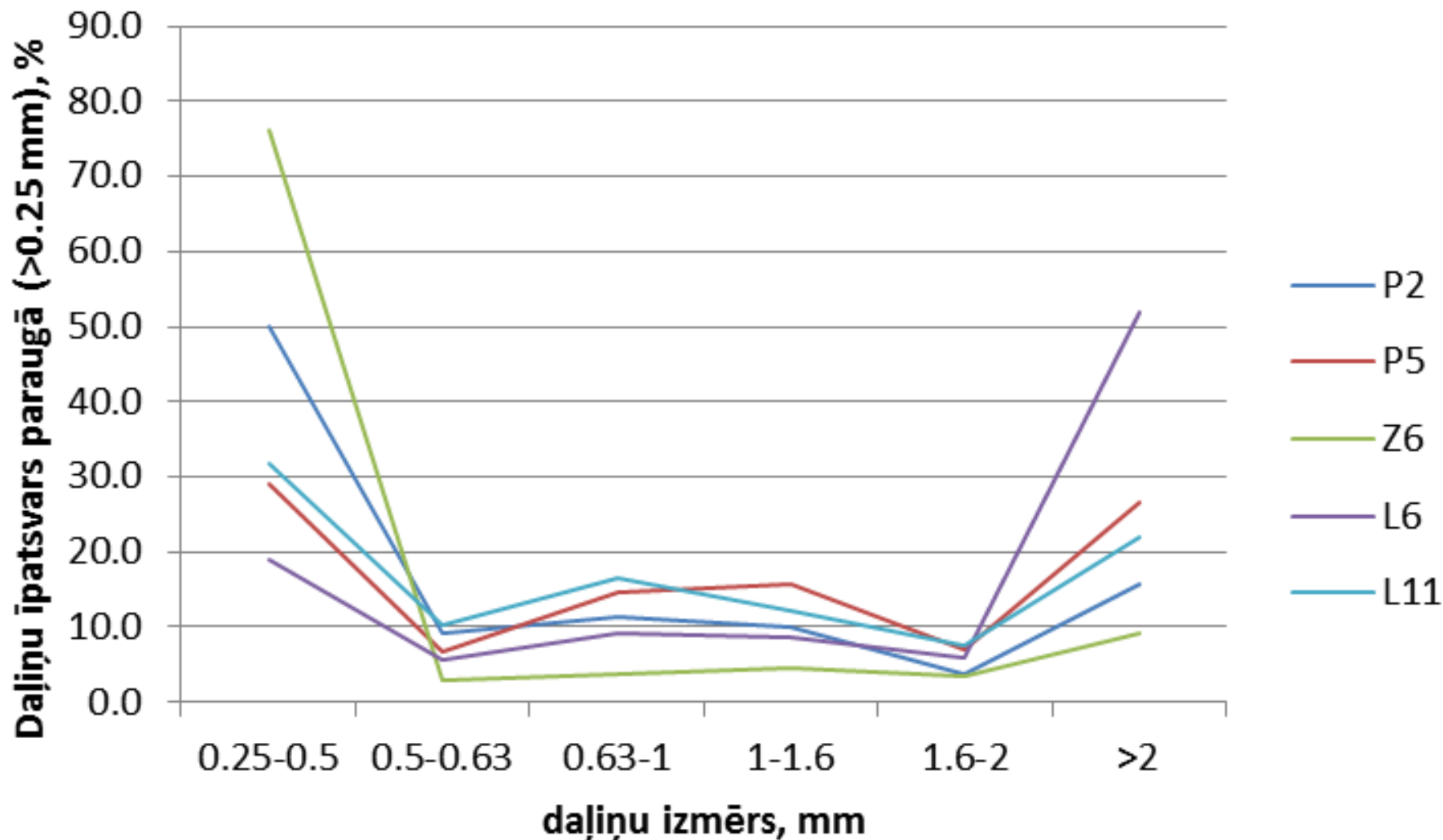
- **Karsēšanas zudumu metode (LOI)** - tika veikta secīgi karsējot paraugus SNOL mufelkrāsnī 550° un 900° C temperatūrā.
- **Rentgenstaru difraktometrijas metode (XRD)**
Māla frakciju izdalīšanas metodika veikta atbilstoši pēc patenta „Paņēmiens smektītu iegūšanai no smektītu mazsaturošiem māliem”. Minerālā analīze veikta, izmantojot rentgenstaru difrakcijas iekārtu Bruker D8 ADVANCE un datorprogrammu EVA.

Pētījumu metodes - III

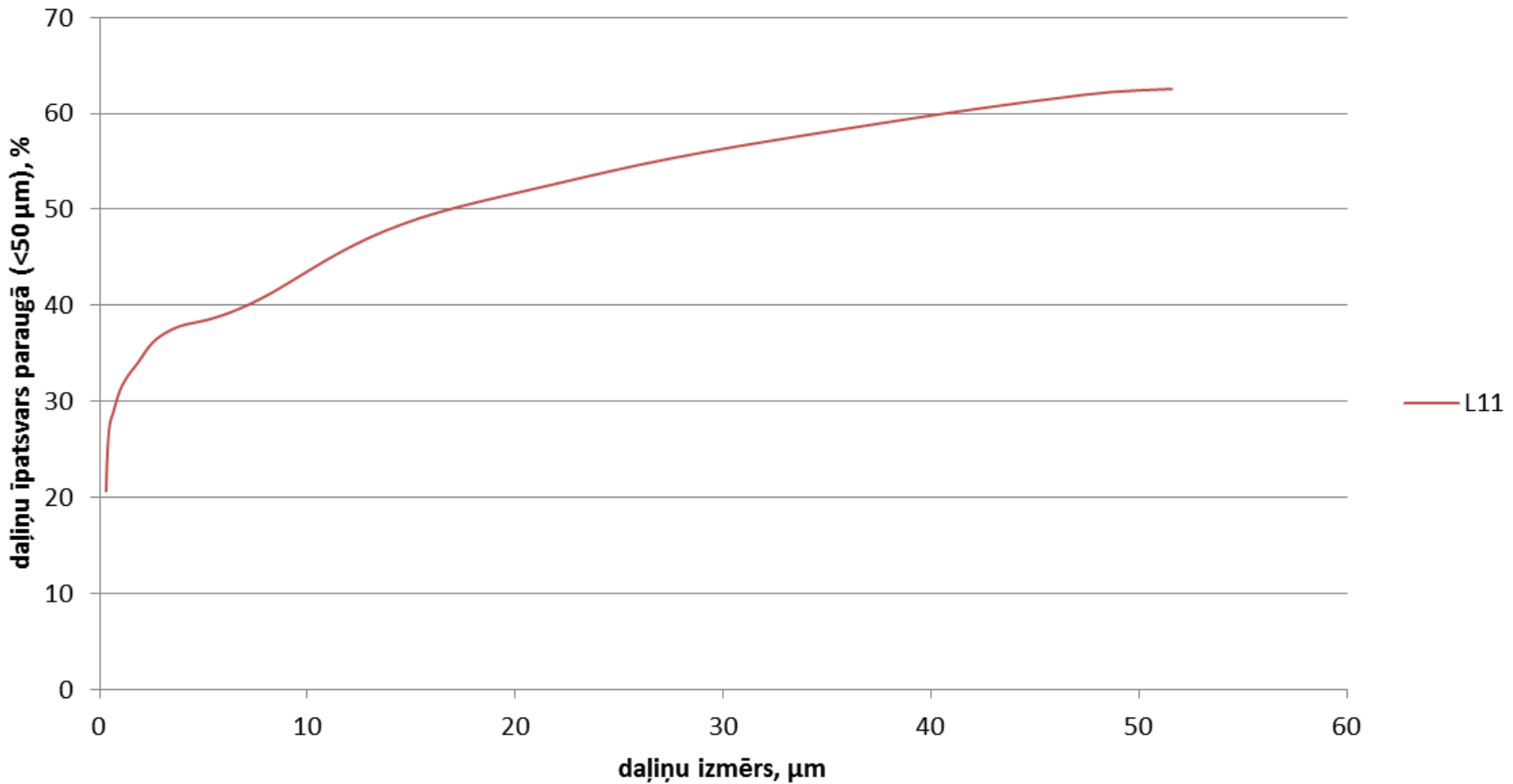
- **Liesmas atomabsorbcijas spektrometrija (FAAS)** – metāli ekstrahēti ar 50% HNO₃ un 35% H₂O₂ un to koncentrācija noteikta ar *Perkin-Elmer AAnalyst 200* spektrometru
- **3D fluorescences spektroskopija** – no paraugiem ar 8% NaOH ekstrahētas humusvielas un ierosmes/absorbcijas spektri uzņemti ar HORIBA Aqualog spektrometru.

REZULTĀTI

Granulometrija (>0.25 mm)

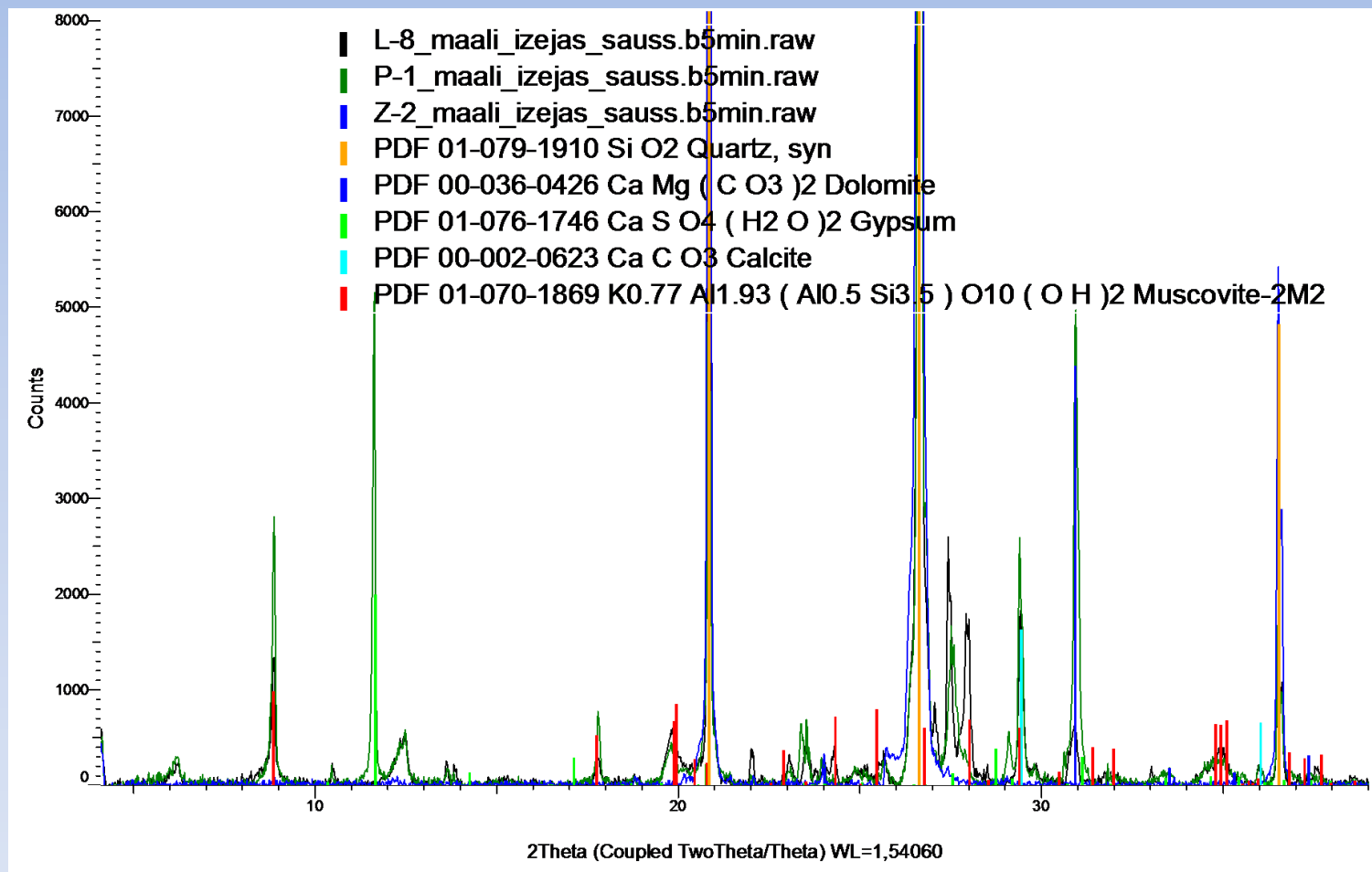
Granulometrija (<0.25 mm)

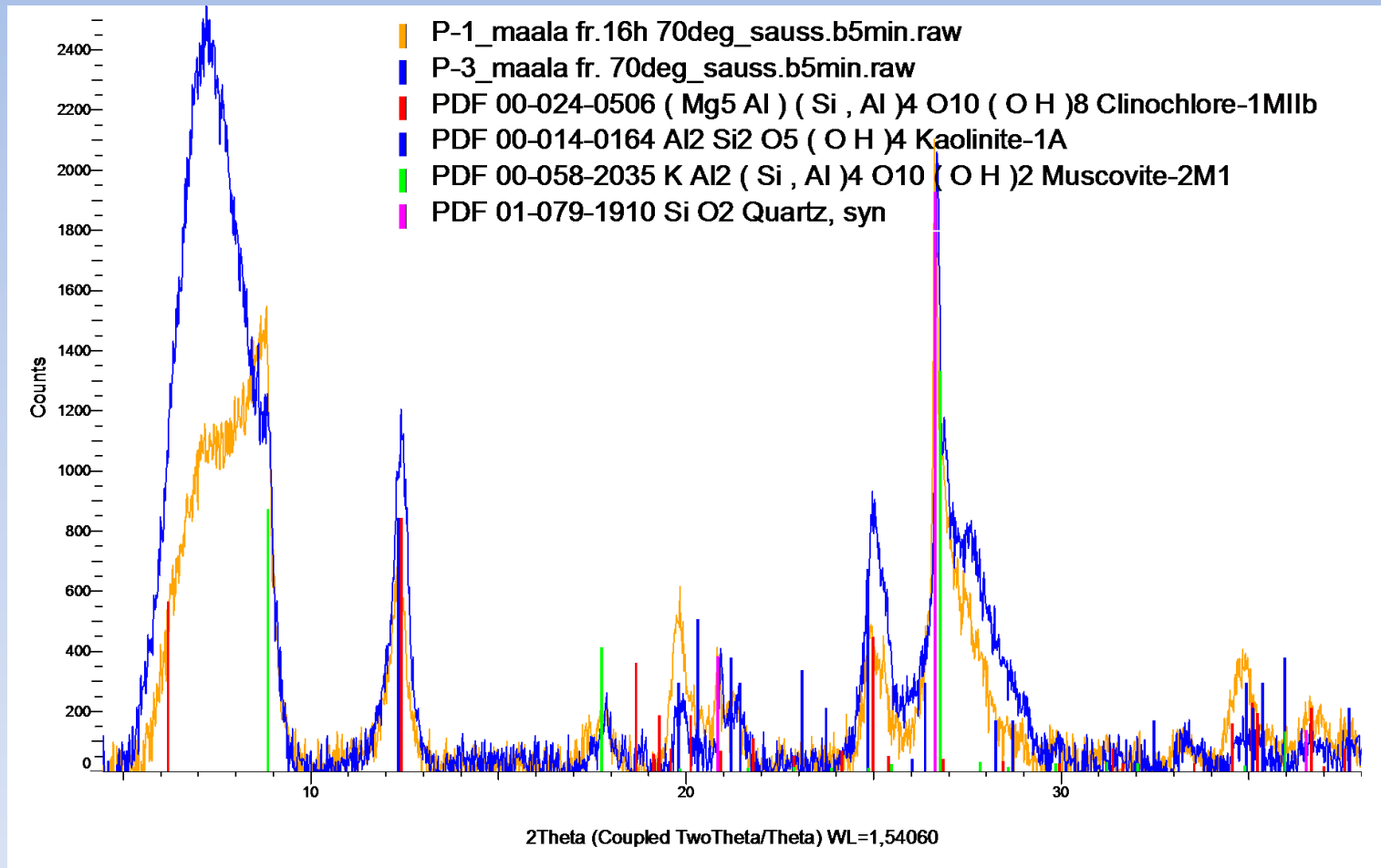
Organisko vielu un karbonātu saturs

Nr. p.k.	Paraugs	Organisko vielu daudzums, %	Karbonātu daudzums,%	Minerālvielu daudzums, %
1.	Papile -1	2,17	11,21	86,62
2.	Papile - 5	3,52	7,90	88,57
3.	Zoslēni -1	2,81	0,46	96,73
4.	Zoslēni - 2	1,77	2,23	96,00
5.	Zoslēni - 6	1,63	0,31	98,06
6.	Lēģernieki - 4	1,29	5,56	93,15
7.	Lēģernieki - 5	2,81	5,65	91,54
8.	Lēģernieki - 7	2,74	4,59	92,66
9.	Lēģernieki - 8	1,92	5,56	92,53
10.	Lēģernieki - 9	2,32	5,13	92,55
11.	Lēģernieki - 10	2,56	8,79	88,65
12.	Lēģernieki - 11	1,86	3,03	95,11
13.	Lēģernieki - 12	3,36	4,07	92,57

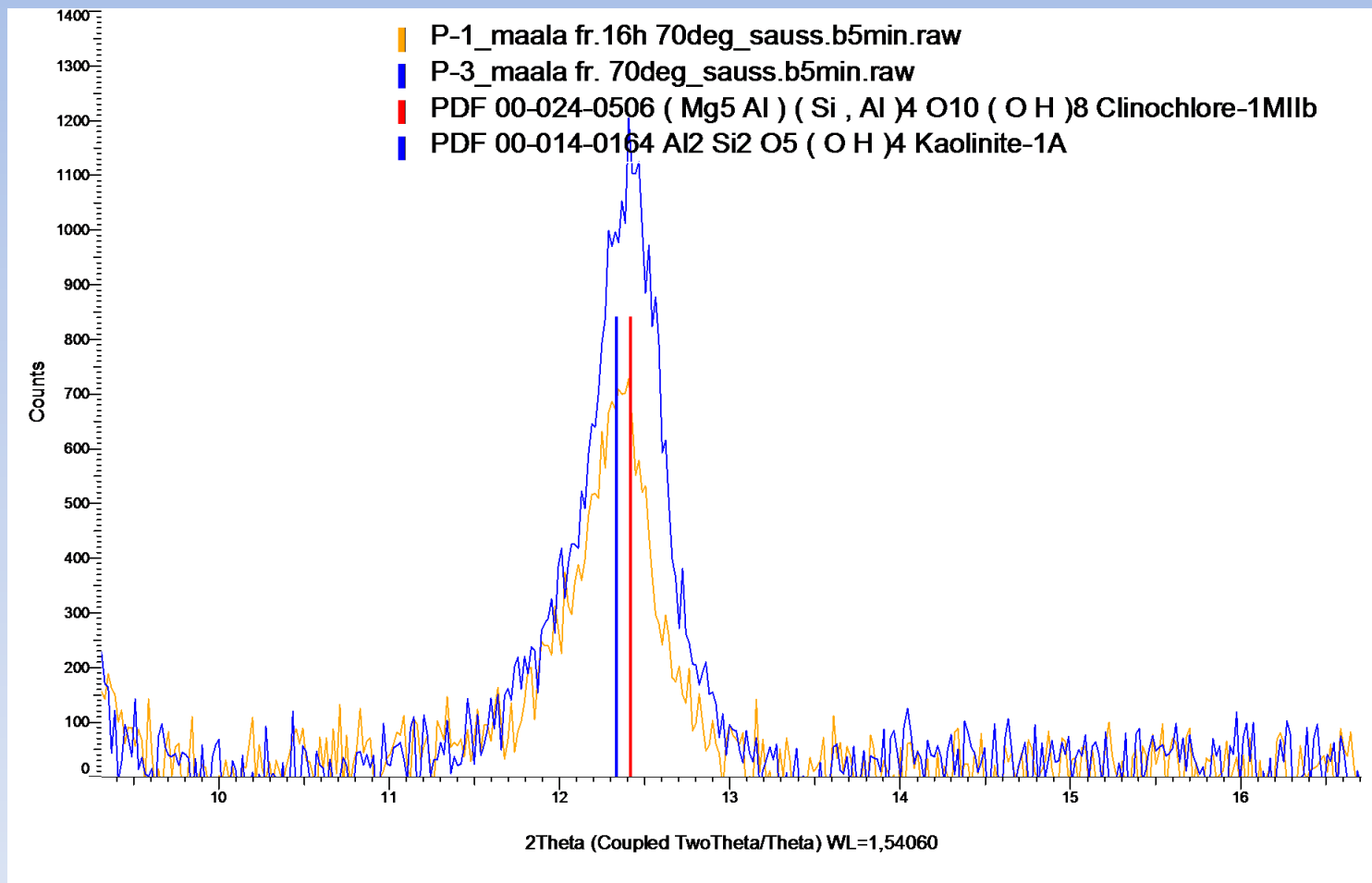
Juras māla paraugu balastvielu (1 – 2 μm) rentgendifraktogramma

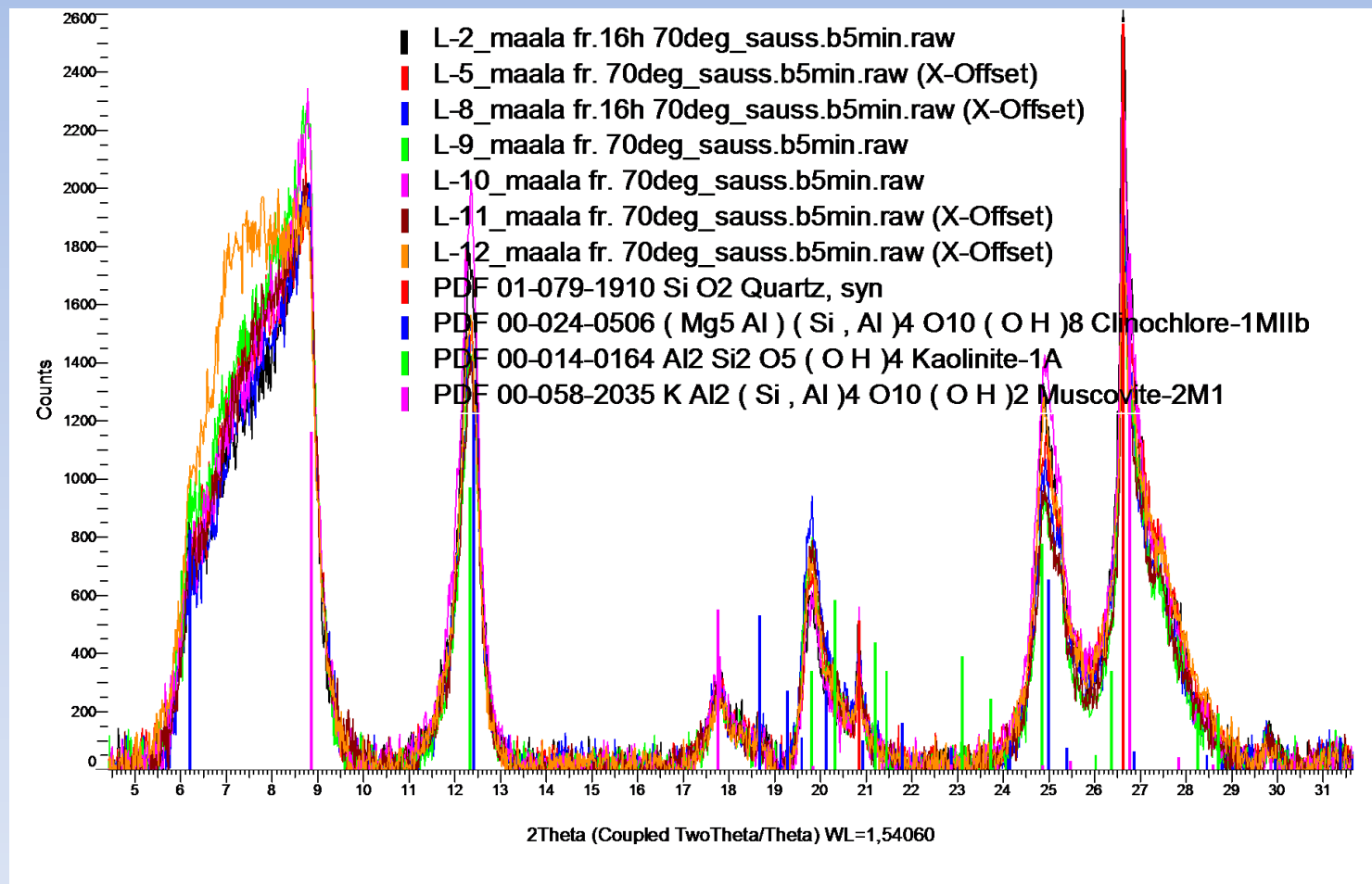
Papiles atseguma pētīto paraugu māla frakciju ($< 1 \mu\text{m}$) rentgendifraktogramma

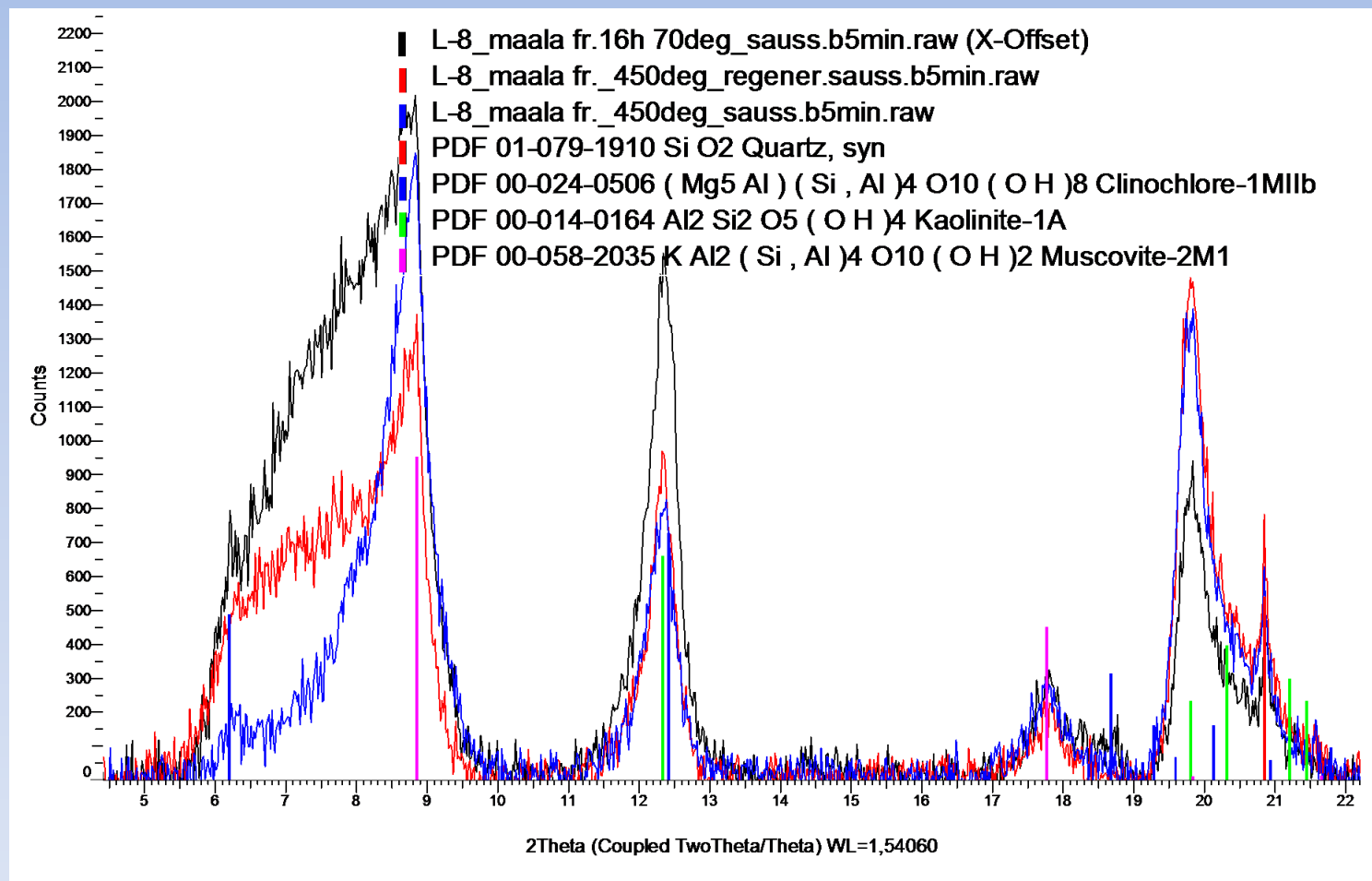
Kaolinīta – hlorīta dubultmaksimums rentgendifraktogrammā (Papīles piemērs)

Lēģernieku atseguma pētīto paraugu māla frakciju ($< 1 \mu\text{m}$) rentgendifraktoģramma

Smektīta grupas mālu minerālu pierādīšana karsējot (Lēģernieku piemērs)

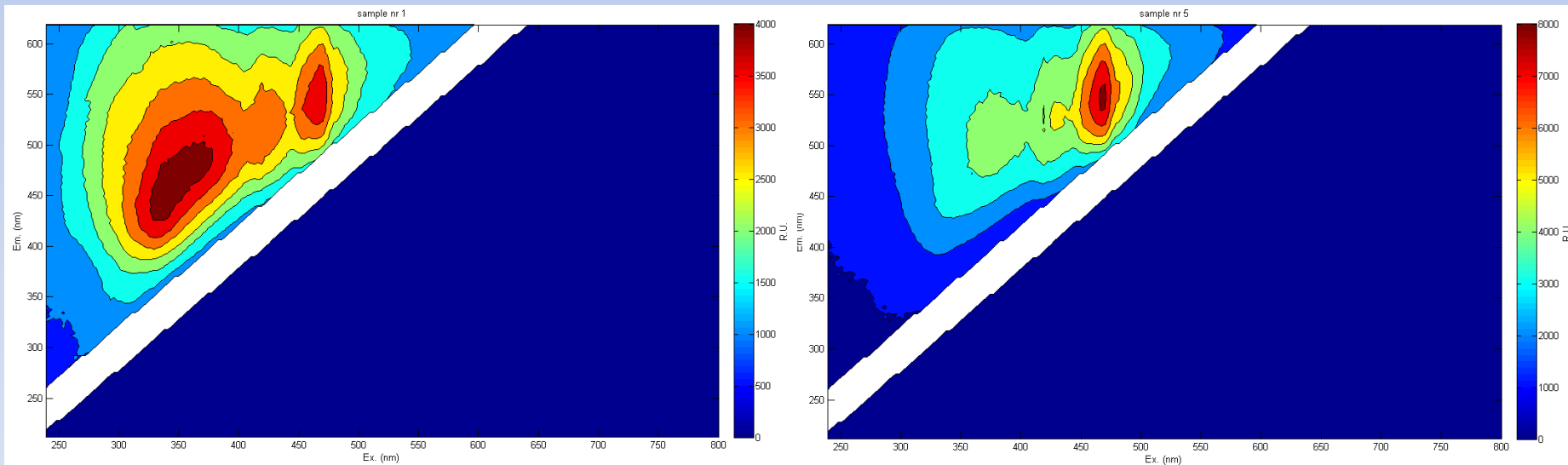

Metālisko un nemetālisko elementu koncentrācijas

Elements, tā koncentrācija	Paraugu ņemšanas vietas		
	Zoslēni	Papile	Lēģernieki
Na, mg/kg	127	615	535
Mg, mg/kg	1092	15330	5523
K, mg/kg	751	4241	2282
Ca, mg/kg	5005	37949	20255
Fe, mg/kg	2775	13893	7466
Mn, mg/kg	32	208	130
Al, mg/kg	751	4241	2282
Cr, mg/kg	8	34	19
Co, mg/kg	1	6	4
Ni, mg/kg	2	21	10
Cu, mg/kg	1	7	5
Zn, mg/kg	6	41	21
Cd, mg/kg	<0,02	<0,02	<0,02
Pb, mg/kg	2	5	3

Organiskie savienojumi māla paraugos

- Analizējot humusvielas konstatēti salīdzinoši «seni» organiskie savienojumi - lignīna un/vai bitumu formā

Ierosmes/emisijas spektri Zoslēnu atseguma paraugā

Ierosmes/emisijas spektri Lēģernieku atseguma paraugā

Diskusija

- Juras mālu paraugi pēc pirmajiem pētījumu rezultātiem izvērtējami un atbilstošākie tiks izmantoti tālāko fizikāli ķīmisko īpašību raksturošanā
- Aktuāls jautājums par Zoslēnu ragā iegūstamo paraugu atbilstību tālākiem pētījumiem - zems māla minerālu saturs
- Ievāktie paraugi var tikt izmantoti papildus pētījumos to ģenētiskās izcelsmes precizēšanā

Secinājumi un tālākie pētījumi

- Juras māli to pētniecībai atrodami Ventas ielejas un pieteku atsegumos, kā arī iespējams urbumu seržu glabātuvē ģeoloģijas fondā
- Pirmie pētījumi liecina par illīta, kaolinīta un smektīta sastāvu līdzīgās proporcijās frakcijā <1 mikrometrs
- Organisko savienojumu analīzei juras mālos jāveic papildus pētījumi atbilstošākajos paraugos, kas tiks izvēlēti, balstoties uz XRD rezultātiem
- Juras māli tiks testēti eksperimentos kā smago metālu un organisko piesārņotāju potenciālie sorbenti

Lēģernieku paraugā atrastās jūras foraminīferas

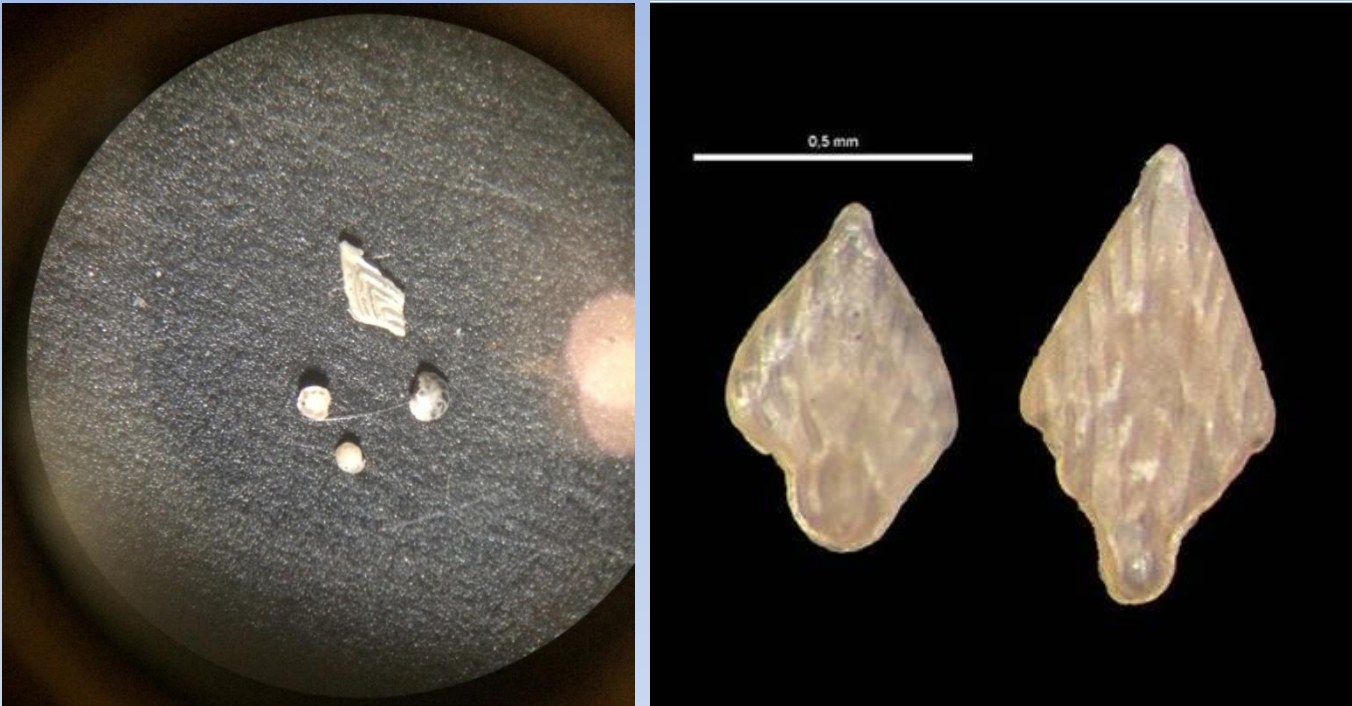

Foto: Ģeoloģijas bakalaura programmas students - Jurijs Ješkins

Paldies par uzmanību!